

tot de oorlogsverklaring aan Italië¹, tekende de koningin aan: 'Dit had in '40 dadelijk moeten gebeuren.'

Waarom was dat nagelaten? Waarom had Nederland op die 10de juni '40, toen Mussolini, gelijk Churchill het uitdrukte, Frankrijk de dolk in de rug stak, zelfs niet de diplomatieke betrekkingen met Italië verbroken² en waarom had bijna een jaar moeten verstrijken voordat (29 mei '41) bepaald werd dat Italië in de zin van het Besluit rechtsverkeer in oorlogstijd (A 6) vijandelijk gebied was?³ Waarom had van Kleffens zijn beleidslijn met zoveel hardnekkigheid doorgetrokken dat hij nog op 9 december '41, twee dagen na Pearl Harbour, geweigerd had Italië de oorlog te verklaren, toen Furstner, die inmiddels minister van marine geworden was, daar, niet voor het eerst, op aandrang?

Aan de Enquêtecommissie gaf van Kleffens in '49 als motief op dat de regering het in juni '40 'niet raadzaam geacht (had), Italië de oorlog te verklaren, zolang wij in de omgeving van Italië ter zee geen of nauwelijks enige strijdkrachten hadden om aan de oorlogvoering daar deel te nemen'⁴, maar in zijn brief aan de koningin d.d. 12 december '41 maakte hij, terugblikkend op wat in juni '40 gebeurd was, geen melding van dat 'militaire' motief en noemde hij een geheel ander: 'de Nederlandse economische belangen in dat land'; van datzelfde motief was al in '40 mededeling gedaan aan Furstner. Aan deze werd namelijk in juni 'de vaagheid' van het regeringsstandpunt 'verklaard als gevolg van de zeer grote financiële belangen die Nederland in Italië had en nog zou hebben.' 'Ik heb van het begin af', schreef Furstner in oktober '40 aan Gerbrandy, die inmiddels premier geworden was, en aan van Kleffens en Welter (met passeren dus van de minister van defensie Dijkhoorn),

'dit argument niet overtuigend gevonden, ik meende en meen nog, dat de wijze waarop Nederland voor het verlies van beleggingen in de thans oorlogvoerende landen al of niet zal worden schadeloos gesteld, ten enen male afhankelijk is, *niet* van het al dan niet ontwijken van een oorlogsverklaring of van een oorlogshandeling *tijdens* het conflict, maar van de uitslag van deze oorlog.'⁵

Wat waren eigenlijk 'de zeer grote financiële belangen die Nederland in Italië had'? Drie grote Nederlandse concerns bezaten er vestigingen: De Algemene Kunstzijde Unie, Philips en de 'Koninklijke'. Wij achten het

¹ Archief kab. der koningin. ² Het initiatief tot die verbreking werd door Italië genomen. ³ Indië had de A 6-regeling wél onmiddellijk op Italië toegepast.

⁴ Getuige van Kleffens, *Enq.*, dl. VI c, p. 580. ⁵ *DBPN*, C, dl. I, p. 505-07.